

Vasile ALECSANDRI

Ioan Alex. Brătescu-VOINEȘTI

Dan, căpitan de plai

PUIUL

Poemul eroico-istoric Dan căpitan de plai de V. Alecsandri, de inspirație folclorică (moto-ul este un „fragment de cîntec popular”), apărut în revista „Convorbiri literare” în 1875, face parte din ciclul Legende. Al. Piru îl numește din acest motiv, pur și simplu „legendă” (în Introducerea în operele lui Vasile Alecsandri Buc., Minerva, 1978, p. 104), în aceeași manieră cu un alt exeget al operei alecsandriene, G. C. Nicolescu, care a văzut în Dan, căpitan de plai, „un strălucit epos legendar” și, în același timp, o „mare biruință literară” (în vol. colectiv Studii și articole despre opera lui V.A. Buc., Albatros, 1980, p. 104).

se dezlănțuia ca forțele naturii, determinându-l pe G. Călinescu să noteze că „Minia lui Dan, înrudită cu aceea a lui Allah, pare un fenomen atmosferic” (în Vasile Alecsandri, Buc., Ed. 1965, p. 73): „Atunci a lui mânia ca trăsnetul era, / În patru mari hotare tună și fulgera”.

Întocmai ca eroii populari, Dan înțelege glasul naturii, personificată în întregime. Stejarii vechi care vorbesc, o adevărată emblemă vegetală a plaiului românesc, simbolizează traiectoria și demnitatea. Zborul vulturilor atrași „de-a morții rece pradă”, face ca să renască, instinctiv, dorința eroului de a se lupta cu cotropitorii țării. „Înima română”, metaforă pentru nestăvilă dragoste de țară, ce „tot bate”, îi dă puteri sporite pînă ce-o „strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai” (elemente ce simbolizează pe dușmanii țării). Plecarea lui Dan la luptă capătă dimensiuni cosmice: „Mărețul om de munte” calcă „cu pași giganti”. Despre el nu au cunoștință „copacii tineri”, „dar riul îl cunoaște și scade a sale valuri”. Natura întreagă freacă și înșiși descrierea luptei, realizată hiperbolic, amplifică parcă și răzvrătirea acesteia contra cotropitorilor, prefixând unicele scene ale bătăliei de la Rovine descrisă de Eminescu. Criticul Emil Ghițulescu consemna de altfel: „Așa cum a procedat uneori și în Pasteluri, elementele naturii, anotimpurile, rîurile și munții, copacii și păsările apar antropomorfizate, mitologizate — sugestie desprinsă din literatura populară” (în Vasile Alecsandri, Buc., Albatros, 1979, p. 94).

Partea finală, a VII-a, completează remarcabilul motivul om-natură. Patriotismul, demnitatea și țaria morală, de care Dan dă dovadă sint calități care apar în strînsă concordanță cu marea naturii. La întrebarea hanului tătar: „ce simte firul ierbei cînd coasa e vecină?”, Dan răspunde cu înțelepciune, conferind sintagmei „firul ierbei” simbolul renașterii vieții. Solicitat să renunțe la legea strămoșească, Dan refuză, într-un vers devenit celebru: „Ceahlăul sub furtună nu scade mușonoi”. Analogia dintre Dan și Ceahlău, muntele sfînt al Moldovei, nu este întimplătoare, muntele sugerînd, în toată creația populară, locul de refugiu și locul protector al românului aflat în retrîște, dar și semeție, demnitate, țarie sufletească, rezistență în timp, veșnicie.

Personificarea pămîntului țării constituie momentul apoteotic al motivului om-natură. Dorința de a mai săruta „o dată pămîntul țării mele” (expresie devenită tipic populară) se transformă într-o scenă ritualică dominată de solemnitatea caracteristică tragediei antice grecești:

„Și pentru totdeauna sărută ea pe-o moaște
Pămîntul ce tresare și care-l recunoaște...”

Măreția naturii, realizată, în special din perspectiva personificării și a hiperbolei, este singura în măsură, după cum spunea cineva, să o cuprindă pe cea umană. Iată de ce motivul om-natură își găsește în acest poem o ilustrare mai mult decît didactică.

Eugen BUDAU

A. CARACTERUL MORALIZATOR AL PVESTIRII
B. SIMBOLURILE CUPRINSE ÎN MOMENTELE SUBIECTULUI.

Ioan Alex. Brătescu-Voinestii se înscrie în literatura română din primele decenii ale secolului XX. Recunoscut ca prozator (scrierile sale fiind în majoritate nuvele și schițe), Brătescu-Voinestii este autorul a cel puțin două volume memorabile, dacă ne-am referi numai la „În lumea dreptății” și „Din pragul apusului”.

Apărut în 1906, volumul „În lumea dreptății” cuprinde mare parte din proza scurtă a autorului ce continuă stilul simplu al înaintașilor mergînd pe linia de sfătuitor-moralizator deschisă în literatura română de Ioan Slavici.

De fapt, această fizionomie morală a tipologiei create de Brătescu-Voinestii o întâlnim mai ales în povestirile inspirate din lumea necuvîntătoarelor cum sînt: „Bietul Tric”, „Privighetoearea” sau „Puiu”. Scopul unor astfel de povestiri îl mărturisește însuși autorul care declară sincer că nu a vrut altceva decît să aducă cititorului „o clipă de uitare de sine, un zîmbet sau o clipă de induioșare pentru suferințele altora”.

Povestirea „Puiu” este în sine ei o alegorie semănînd cu o fabulă, deoarece autorul transferă atitudinile omenești asupra unor animale.

Tema pe care o dezvoltă Brătescu-Voinestii este eterna dragoste a mamei pentru copiii săi, temă des întâlnită și în proza lui Ion Agărbiceanu (Fețeaga), Gala Galaction (La Vulturii!) sau a inegalabilului Ion Creangă (Aminții din copilărie).

Caracterul moralizator, de fabulă este relevant chiar de la început prin motto-ul ce ne atenționează: „Sandi, să ascuți pe mămica!”

Întreg subiectul povestirii va decurge de fapt din călcarea acestui îndemn, din nerespectarea lui, narațiunea desfășurîndu-se clasic și urmărind toate momentele subiectului.

Astfel în expozițiune aflăm timpul și locul acțiunii: într-o primăvară, la marginea unui lăstar verde. Tot aici facem cunoștință cu unul din personajele cheie — prepețița — care venind din Africa își construiește cu migală cuibul și-și clocește ouăle cu nesfîrșită răbdare sub torențele ploii de primăvară. După trei săptămîni ies din găoace cei șapte pui comparați cu „șapte gogoși de mătase”. Cîra șapte poate constitui un prim simbol al magiei sugerînd discret ideea repetabilității întimplărilor de-a lungul diverselor generații.

Prepețița-mamă își crește cu căldură și înțelepciune puștii, ocupîndu-se firesc de procurarea hranei și priveghindu-i să crească asculțători și cumînți.

Ca în orice familie însă există și aici o odrasla neascultătoare (puiu cel mare) predispusă, din păcate, spre aventură, predispoziție ce constituie intriga narațiunii, avînd în vedere că de aici i se vor trage toate necazurile.

Desfășurarea acțiunii continuă cu o serie de întimplări mai mult sau mai puțin obișnuite. Ne aflăm deja în timpul secerișului cînd puiu neascultător este prins de un flăcău, dar are noroc de a bătrîn secerător înțelept care-l sfătuiește pe băiat să-l lase liber. Este reluat deci motivul sfătuitoarului, al înțeleptului care-și împărtășește experiența celorlalți.

După acest prim incident prepețița mamă își va mustra părintește puiu avertizîndu-l asupra primejdilor ce-l pîndeau dacă va ieși din cuvintele ei. Ideea exprimată este clară: atîta timp cît sînt mici, copiii trebuie să asculte, dacă nu vor să plătească neascultarea cu propria lor viață. Normal ar fi fost ca după a-

ceastă întimplare puiu să se cumîntească. Fericirea familiei pare a fi asigurată de abundența boabelor căzute la seceriș, de roua dimineții, de aripile calde și ocrotitoare ale mamei, dar mai ales de minunatele lecții de zbor, lecții ce-i pregătesc pentru lunga călătorie care nu este alta decît viața. Fascinația aceasta a călătoriei este fascinația necunoscutului, a ceea ce îl va aștepta de la acest prag mai încolo. Seninătatea, delicatețea atmosferei create pregătesc parcă evident prin antiteză întimplările tragice ce vor urma.

Narațiunea se desfășoară în continuare ca o dramă dureroasă ce crește către punctul culminant. Într-o după amiază, către sfîrșitul verii, toată această fericire va dispărea. Nenorocirea va veni pe un drumeag de la marginea miriștii.

Drumul acesta aducător de rele este un simbol în literatura română, întîlnit și la Creangă și la Galaction.

Astfel mai întîi se aude căruța, apoi vocea vînătorului. Precepiind pericolul de moarte ce se apropie, prepețița își îndeamnă puștii să stea ascunși în lăstar, în timp ce, printr-o manevră abilă, ea reușește să păcălească vînătorul și cînele, zburînd în rasul pămîntului și prefăcîndu-se rănită. Scăpată din bătaia puștii ea zboară în lăstar.

Între timp, puiu neascultător încalcînd porunca mamei zboară și pune în pericol, prin imprudența sa, întreaga familie. Această clipă de neascultare aduce cu ea toată tragedia care va urma. Clipa de neatenție, de uitare a sfaturilor, de inconștiență este și ea un simbol. Vînătorul se va întoarce auzind zgomotul zborului, va trage, nimerîndu-l în aripă. Realizînd că este vorba de un pui și cunoscînd desimea lăstarului, va pleca în cele din urmă. Puiu rănit se va tîri pînă în lăstăriș unde osul numai plesnit al aripei se va rupe. Odată cu sosirea nopții, mama îl caută și descoperîndu-l înțelege practic că este pierdut. Deși conștientă că nu-l poate salva, prepețița-mamă își ascunde durerea pentru a nu-l deznădăjdui pe pui. Din acest moment atmosfera se întuneacă, treptat. Pămîntul este acoperit de dezolare. Zilele s-au scurtat, cerul este brădat de stoluri întîrziate, frigul este din ce în ce mai pătrunzător.

Narațiunea atinge punctul culminant. Aflată într-o dilemă zguduitoare prepețița trebuie să se hotărască. Știe că dacă ar rămîne pe loc i-ar muri toți puii, dacă pleacă înseamnă să-l sacrifice pe cel bolnav. În cele din urmă se hotărâște și pleacă împreună cu puștii sănătoși, fără să se uite în urmă ca să nu-i slăbească hotărîrea. Această plecare disperată a prepețiței demonstrează triumful vieții asupra morții, un alt motiv etern, căci viața îi elimină pe cei ce ne-i respectă legile.

Deznodămîntul este provocat de gerul aprig și nînsoarea cu viscol a iernii. Singur și părăsit, puiu adoarme, avînd întîi viziunea catastrofelor sale neascultări și pentru că somnul este preluia al morții, puiu va trece din somn în moarte printr-un gest ce provoacă în sufletul tuturor lacrimi de regret, căci puiu moare cu gharele împreunate ca pentru închinăciune cerîndu-și parcă iertare în acest ultim moment de la mama sa care l-a iubit atît, dar nu l-a putut salva.

Finalul ne îndeamnă la compasiune și înțeleger dar și la meditație căci toate personajele, deși sînt luate din lumea păsărilor, sînt adevărate simboluri umane. Astfel grija pentru educație, hărnicia, devotamentul, spiritul de sacrificiu, capacitatea de a lua decizii în momentele cruciale ale vieții o caracterizează pe prepețița ca pe orice mamă adevărată. În același timp puiu cel mare întrușchipează tipic ideea de neascultare, neascultare ce nu poate genera decît suferință, ba uneori chiar și moartea.

Implinind firesc narațiunea gradată cu descrierea și cu dialogul, autorul reușește să dea viață tensiunii dramatice ce stă la baza acestei întimplări.

Coca ALEXANDRESCU

Breviar

Prima decadă a lunii decembrie a înregistrat două evenimente culturale de marcă: primul a fost ocazional de celebrarea centenarului Cezar Petrescu, iar al doilea s-a numit sugestiv „Alecsandriana '92”.

Autorul romanului „Intunecare” a fost omagiat în cuprinsul unui itinerar băcăuan și nemțean, realizat de elevii Școlii Normale (afiliată la UNESCO). S-a inaugurat o expoziție comemorativă pe str. Busuic, nr. 36 (actualmente, str. N. Titulescu), din Bacău, după care s-a asistat la o activitate complexă în satul Stejaru, com. I. Creangă. Pe zidul școlii a fost așezată o placă memorială marcînd șederea aici, între 1927 și 1931, a scriitorului și a fost inaugurat Punctul Muzeal „Cezar Petrescu”. Apoi, în cimitirul orașului Roman, la mormîntul lui Dimitrie Petrescu, tatăl scriitorului, și la cel al profesorului de limbă română (al lui Cezar Petrescu și al lui M. Sadoveanu), Neculai Apostol, au fost depuse esarfe și jerbe. La cercul Militar Roman s-a asistat la două momente artistice și evocatoare organizate de Școala nr. 11 „M. Eminescu” din localitate. De altfel, elevii și dascălii lor din Roman și Bacău au fost organizatori principali ai acțiunii, cu adevărat memorabile.

Ion VICOLEANU

George COȘBUC

„Sălbatecul vodă e-n zale și-n fier.
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-c cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsuflul ger,
Iar barba din stînga-i ajunge la cer,
Și vodă-i un munte.”

I. Introducere în operă. Poezia a fost publicată în anul 1894 în revista „Vatra”, perioadă cînd poetul era preocupat de marile idealuri naționale și sociale.

Izvorul operei îl constituie cunoscuta lucrare a lui N. Bălcescu — Români și Mihai-Voievod Viteazul, poetul George Coșbuc transpunînd în versuri următorul fragment: „Într-aceel minut, Mihai, precum odinioară semizei cîntați de nemuritorul Omir, alerga într-o parte și înalță prin tabăra turcească căutînd pe Sinan, cînd, vîzînd de departe pe Hassan-Pașa, se luă după dînsul strigîndu-i să stea de e viteaz, să se lupte cu dînsul piept la piept și cît de cît era să-l ajungă cu paloșul. Însă Hassan-Pașa fugea înapăimîntat și nu se putea ține pe picioare de groază. El merge de-și ascunsese rușinea într-un crîng spinos de unde de-abia a doua zi îndrăzni să iasă la ai săi”. (cap. II — „Călugărenii”).

II. Integrarea strofei în structura operei: Strofa de mai sus, a opta, se integrează într-o suită de șase strofe, cele din final, și care corespund unui tablou unitar ce etalează confruntarea dramatică dintre cei doi conducători. Momentul dobîndește în economia operei însemnătate deosebită, un crescendo al acțiunii, ca urmare a sentimentului de groază care pare să-l stăpînească tot mai mult pe Hassan, Cuprins de disperare, într-o fugă nebună, acesta își vede următorul sub dimensiuni gigantice. Vestimentația (armura, căciula), armele de luptă (barda) precum și atributele omenești (vorba, răsuflul) ale adversarului înfricoșează pînă la spaimă pe conducătorul turc.

Pașa Hassan

• COMENTAREA UNEI STROFE